

Yabancı askeri kuvvetler ve üsler

Örf ve adet hukuku kurallarına göre yabancı askeri kuvvetler ve üsler

Uluslararası örf ve adet hukukuna göre, prensip olarak bir devletin ülkesinde bulunmasını kabul ettiği yabancı askeri kuvvetlerin görevleri ile ilgili yönetim ve yargı yetkisi gönderen devlete aittir. Yabancı askeri kuvvet mensuplarının görev sırasında işledikleri kabul eden devletin ülkesel yetkisine tabi suçlarda, kabul eden ve gönderen devletlerden hangisi suçtan daha çok etkilenmiş ise yargı yetkisi o devlete aittir.

Uluslararası örf ve adet hukukuna göre, kabul eden devletin ülkesinde bulunan yabancı askeri kuvvetlerin bulunduğu askeri üsler, kimin mülkiyetinde olursa olsun kabul eden devletin egemenliğinde bulunduğu için prensip olarak ülke devletin yetkisine tabidir. Gönderen devletin yetkisi ise görev ile sınırlıdır.

Türkiye’de bulunan yabancı kuvvetler ve bunların bulunduğu askeri üsler

Türkiye’de bulunması kabul edilen yabancı askeri kuvvetler ve bu kuvvetlerin bulunduğu askeri üslerin tabi olduğu hukuki statü iki grupta incelenebilir: NATO çerçevesinde yapılan düzenlemeler ve ABD ile yapılan ikili anlaşmalar.

Biz bu notta Türkiye’de bulunan NATO kuvvetlerine ilişkin kurallar üzerinde duracağız. NATO kuvvetlerine ilişkin kurallar üç ayrı anlaşmada toplanmıştır:

- 19 Haziran 1951 tarihi Kuzey Atlantik Anlaşması’na Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme.
- 28 Ağustos 1952 tarihli Kuzey Atlantik Anlaşması Mucibince Kurulmuş Olan Milletlerarası Askeri Karargahların Statüsüne Mütteallik Protokol ve Beyanname.
- 22 Şubat 1956 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa’daki Müttefik Yüksek Kumandanı arasında “Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahına Tabi Bulunan Müttefik Karargahların Türkiye Ülkesinde Tesisine ve Faaliyetlerine Tatbik Olunacak Hususi Şeraite Mütedair Anlaşma”.

Türkiye’ye giriş çıkışlar

Yabancı Kuvvet mensupları, Türkiye’ye girerken veya çıkarken pasaport ve vize düzenlemelerinden ve göç idaresinin kontrolünden muaf tutulacaklardır, yabancı kuvvet veya mensupları keza, Türkiye’nin, yabancıların kayıt ile denetimine ilişkin düzenlemelerine tabi olmayacaklardır. Ancak Türkiye’de devamlı surette oturmaya veya ikametgâh tesisine de hak kazanmış sayılmayacaklardır. (Sözleşme md.III/1) Bu kişilerin Türkiye’ye girerken ve çıkarken, gönderen Devlet tarafından verilmiş, hâmilinin adlarını, doğum tarihini, rütbesini, (mevcut ise) sicil numarasını ve görevini gösteren, fotoğraflı hüviyet belgeleri üzerinden kimlik kontrolü yapılacaktır (Sözleşme md.III/2/a).

Ceza ve disiplin kuralları ile ilgili düzenlemeler

Türk Makamları, Türkiye'de işlenen ve Türk kanunlarına göre suç olan fiiller dolayısıyla yabancı kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları üzerinde yargı yetkisine sahip olacaklardır (Sözleşme md. VII/1/b).

Gönderen devletin askeri makamları, Türkiye'de, mevzuatlarının kendilerine verdiği ceza ve disiplin yargı yetkisini, askeri kanunlarına tabi bütün şahıslar hakkında kullanmak hakkına sahiptirler (Sözleşme md. VII/1/a).

Türk Makamları; Türkiye'nin emniyetine taallük eden suçlar¹ da, dâhil olmak üzere, kendi kanunlarına göre suç olan ve fakat gönderen devletin kanunlarında suç olmayan fiiller dolayısıyla yabancı kuvvet veya sivil unsur mensuplarıyla yakınları hakkında mutlak yargı yetkisini kullanmak hakkına sahip olacaklardır (Sözleşme md. VII/2/b).

Gönderen devletin askeri makamları, bu devletin emniyetine taallük eden suçlar da dâhil olmak üzere, gönderen devlet kanunlarına göre suç olup ve fakat Türk kanunlarında suç olmayan fiiller dolayısıyla, gönderen devletin askeri kanunlarına tabi şahıslar hakkında mutlak yargı yetkisini kullanmak hakkına sahip olacaklardır (Sözleşme md. VII/2/a).

Hem gönderen devletin hem de Türkiye'nin yasalarında yer alan, yabancı kuvvet veya sivil unsur mensubuna isnat edilen suç;

- Münhasıran gönderen devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu devlet kuvveti veya sivil unsuru mensubunun veya bir yakının şahsına veya malına karşı işlenmişse (md. VII/3/a/i),
- Resmi vazifenin² ifası dolayısıyla veya resmi vazifenin ifası sırasında işlenmiş yahut ihmali fiil ve hareketlerden doğmuşsa (md. VII/3/a/ii³)

gönderen devletin askeri makamları, yargı yetkilerini rüçhaniyetle kullanmak hakkına sahip olacaklardır (VII/3/a). Bunların haricindeki her hangi bir suçun işlenmesi halinde, Türk Makamları yargı yetkilerini rüçhaniyetle kullanmak hakkına sahip olacaklardır (Sözleşme md. VII/3/b).

---

¹ Bir devletin emniyetine karşı işlenmiş suçlar şunlardır : (I) Vatana hiyanet; ı(ii) Sabotaj, casusluk yahut devletin sırlarına veya onun savunmasıyla ilgili sırlara mütaallik her hangi bir kanunun ihlâli. (Sözleşme md. VII/2/c)

² Vazife hususunun tâyinine mütaallik esaslar gönderen devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümet i arasında tesbit olunur.

³ "Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme" nin VII nci maddesinin 3 a (ii) bendi ile VIII inci maddesinin tatbik ve tadiline dair Kanun (Kanun No : 6816 Kabul tarihi : 16/7/1956) md. 1 ile değiştirilmiş hali.

Rüçhaniyet hakkına sahip olan devlet, yargı yetkisini kullanmamaya karar verecek olursa, diğer devletin makamlarını mümkün olan süratle durumdan haberdar edecektir. Rüçhaniyet hakkına sahip olan devletin makamları, bu haktan feragat etmeleri hususunda diğer devletin makamlarınca yapılacak talebi, feragat bu devletçe hususi bir önem atfedilen hallerde, hayırhahlıkla, iyilik severlikle tetkik edeceklerdir. (Sözleşme md. VII/3/c)

Gönderen devletin askeri makamları; gönderen devletin kuvvetine mensup oldukları taktirde, Türk vatandaşı olan veya mütat ikametgâhları Türkiye’de bulunan şahıslar hakkında da, yargı yetkisine sahiptirler (Sözleşme md.VII/4).

Bir sanık Sözleşme hükümlerine göre Türk Makamlarınca yargılanıp beraat kararı almış yahut hüküm giyip cezasını çekmiş veya çekmekte veyahut affedilmiş ise, Türkiye’de aynı suçtan dolayı diğer bir taraf devletin makamlarınca tekrar yargılanamaz. Bununla beraber, Sözleşmenin hiçbir hükmü, gönderen devlet askeri makamlarının, kendi kuvvetlerinin Türk Makamlarınca yargılanmış bulunan bir mensubunu, bu yargılanmaya mevzu olan suçu teşkil eden fiili veya ihmali neticesinde disiplin kaidelerinin ihmali dolayısıyla yargılamalarına engel değildir. (Sözleşme md. VII/8).

Yabancı kuvvetin usulüne göre kurulmuş askerî birlikleri veya teşkilleri; Türkiye ile yapılacak bir anlaşmaya göre, işgal ettikleri kamplarda tesisler veya binalarda asayişini temin etmek hakkına sahip olacaklardır. Bu kuvvete bağlı askeri inzibat teşkilâtı, buralarda asayiş ve emniyeti temin için lüzumlu bütün tedbirleri alabilir. (Sözleşme md. VII/10/a).

Bahsi geçen yerler dışında askeri inzibat teşkilâtı ancak, Türk Makamlarıyla yapılacak anlaşmalar dairesinde ve bu makamlarla irtibat halinde, kuvvet mensupları arasında disiplin ve intizamın muhafazası bakımından lüzumlu olduğu oranda kullanılacaktır. (Sözleşme md. VII/10/b)

Zarardan doğan sorumluluk ve tazminat talebinden feragat

Türkiye, kendisine ait olup Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından kullanılan mallara verilen zarar ve hasardan dolayı;

- Zarar ve hasar, diğer bir taraf devletin silâhlı kuvvetlerinin bir mensubu veya hizmetlisi tarafından Kuzey Atlantik Andlaşması’nın uygulanması ile ilgili görevlerinin ifası sırasında verilmiş ise (Sözleşme md. VIII/1/i),
- Zarar ve hasar, diğer bir taraf devlete ait olup o’nun silâhlı kuvvetleri tarafından Kuzey Atlantik Andlaşması’nın uygulanması ile ilgili olarak her hangi bir nakil vasıtası, gemi veya uçağın kullanılmasından doğmuşsa yahut Türkiye’nin bu şekilde kullanılmakta olan bir malı zarar ve hasara uğramışsa (Sözleşme md. VIII/1/ii),

diğer taraf devletten bütün tazminat taleplerinden feragat eder (Sözleşme md. VII/1). Bu tür zararların TSK mensuplarınca, diğer taraf devletlerin silahlı kuvvetleri tarafından aynı koşullarda kullanılan mallarına verilmesi halinde aynı kural geçerlidir.

Türkiye'nin kendi ülkesindeki diğer mallarına yukarıda belirtilen şekilde verilen zarar ve hasar halinde, ilgili taraflar arasında aksine bir anlaşma yapılmazsa, diğer taraf devletin sorumluluğu ve ödenecek tazminatın miktarı tek bir hakem tarafından tâyin ve tesbit edilir. Hakem, aynı zamanda bundan doğan karşı tazminat taleplerini de karara bağlar. (Sözleşme md. VIII/2/a)

Bu hakemi, ilgili taraf devletler birbirleriyle anlaşarak kabul eden devletin adliye hizmetlerinde yüksek bir memuriyet işgal eden veya etmiş bulunan vatandaşları arasından seçeceklerdir. İlgili taraf devletler, iki ay içinde hakem üzerinde anlaşamadıkları takdirde, her hangi biri, Kuzey Atlantik Teşkilâtı Bakanlar Konseyi Başkanına müracaatla, sözü edilen niteliklere sahip bir şahıs seçmesini isteyebilir. (Sözleşme md. VIII/2/b).

Hakem tarafından alınacak karar her iki taraf devlet için kati ve bağlayıcı mahiyette olacaktır (Sözleşme md. VIII/2/c).

Taraf devletlerden her biri, silâhlı kuvvetleri mensuplarından birinin resmî vazifesini ifası sırasında veya resmî vazifinin ifası dolayısıyla yaralanmasından veya ölümünden dolayı diğer bir taraf devlete karşı bütün tazminat taleplerinden feragat edecektir. (Sözleşme md. VIII/4⁴).

6. Yabancı kuvvet yahut sivil unsur mensuplarının Türkiye'de resmî vazife dışında vâki zarar ve hasara neden olan fiil veya ihmallerinden doğan tazminat talepleri ile ilgili olarak Türk Makamları yetkili olacaktır. (Sözleşme md. VIII/6);

NATO karargahlarına bağlı personel ve aile üyeleri hakkında yetki; özellikle, ceza ve disiplin kuralları ile ilgili olarak gönderen devlete tanınan yetkiler (Protokol md. 4/a) dışında, ilke olarak ilgili yüksek karargaha (Protokol md. 4/b) tanınmaktadır. NATO karargahlarına mensup personelin neden olacağı zararlarla ilgili tazminatlar konusunda sorumluluk; öncelikle gönderen devlete, böyle bir devlet mevcut değil ise ilgili karargaha düşer. (Protokol md. 4/d)

---

⁴ "Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme" nin VII nci maddesinin 3 a (ii) bendi ile VIII inci maddesinin tatbik ve tadiline dair Kanun (Kanun No : 6816 Kabul tarihi : 16/7/1956) md. 2 ile değiştirilmiş hali.